

letes ismertetéséről, amit tulajdonképpen — történeti munkáról lévén szó — természetesnek vesszünk. Pedig ez egyik olyan része a könyvnek, ahol Györffy széles körű ismerete a legjobban kitűnik.

Györffy tanulmánya egy korszakot szintetizál. Természetes, hogy e korszakra vonatkozó egyéni kutatásának összefoglalása mellett fel kellett használja más kutatók eredményeit. Bőséges irodalomjegyzék tanúskodik arról, hogy Györffy ezt meg is tette.

Az István király és műve több történeti munkánál. Történetkutatásunk régi adóssága, hogy államalapításunk korát, folyamatát behatóan feldolgozza; ennek Györffy tett eleget e munka megírásával. Ám István király nem csak *egy* történeti személy a sok közül, műve nem *egy* alkotás a sok közül; ez az alkotás a ma is fennálló magyar állam. Utaltunk arra, hogy Istvánt sokféleképpen értékelték történelmünk folyamán. Volt idő, amikor tagadták kultuszának jogosultságát. Györffy István királyt visszaadta a magyarságnak, bizonyítva, hogy ezer év távlatából is méltó a magyar állam alapítójának kultuszára. (*Gondolat, 1977.*)

GEDAI ISTVÁN

Bakay Kornél: A magyar államalapítás

A közelgő ezredforduló ugyan a magyar államalapítás millenniuma is lesz egyzersmind, történeti értelemben azonban a magyar államalapítás nem azonosítható egyetlen történeti eseménnyel, István király megkoronázásával. A magyar állam születése történeti folyamat, amelynek kezdetei a honfoglalásig nyúlnak vissza, megszilárdítása, európai elfogadtatása egészen a 11. század végéig tartott. Erről a majd két évszázadnyi magyar történelemről ad összefoglalást Bakay Kornél könyve.

A történeti érdeklődésnek mindenkor fókuszában állott a magyar államalapítás, és a tudomány igyekezett is ezt az érdeklődést kielégíteni: régészet és történettudomány e folyamat részleteiről rengeteg adatot föltárt már. Ugyanakkor a források szűkszavúsága, a magyar államalapítás tagadhatatlan egyszerűsége markáns, a konkrét sajátosságokat megragadó szintézist nem tett lehetővé. (Eltekintve Györffy György nemrég megjelent, *István király és műve* című összefoglalásától, amelynek olvasói és kritikai befogadása most van folyamatban.) Nem sikerült maradéktalanul a népszerű összefoglalás Bakay Kornélnak sem.

Mi az a tudományos feladvány, amelyet e két évszázad kutatóinak — régészeknek, történészeknek — meg kell fejteniük? Bakay meg sem említi, annyira ismertnek veszi, hogy a magyarság volt az egyetlen nomád (vagy félnomád) etnikum, amelynek sikerült az államalapítás, és így beilleszkedve fennmaradt Európa népei között. Ennek a világtörténeti teljesítménynek köszönhetjük, hogy nem jutottunk a hunok, az avarok sorsára — akiből még hírmondó sem maradt.

A páratlan folyamat kezdete és vége viszonylag tisztán áll előttünk: a földműveléssel, kézművességgel már megismerkedett, de még tagadhatatlanul vándorló-nomadizáló magyarság egyike a kelet-európai sztyeppevidék hasonló fejlődésű, különböző uralmi szervezetnek váltakozva alávetett, majd önálló népeinek. Ez a nép hajtja végre a „honfoglalást”, amelyet itt azért említhetünk idézőjelek között, mert nem tudjuk bizonyítani, hogy csak újabb, vagy valóban végleges hazának tekintették-e a Kárpát-medencét. És eltelik két évszázad: az államalkotó magyarság Európa egyik szolid, megbecsült, közepes erősségű országát teremti meg; amelynek története a 12. századtól szerves része Európa történetének. Ahogy Illyés Gyula fogalmazza: részese keresztes hadjáratoknak, volt reformációja, vannak jakobinusai. A nagy kér-

dés tehát: *közben*, e két évszázad alatt mi is történt? A részletek gazdagsága ellenére, amit e korról ma már tudunk, mégis megállja a helyét az a hasonlat, amely szerint e két évszázad a magyar történelem „fekete dobozainak” egyike: a kezdet és a végpont ismerete ellenére nem tudjuk bizonyosan, mi is történt közben.

A tudományosan elavult elméletek határozott cáfolata, a legfrissebb részeredmények ismertetése, nem utolsósorban pedig az eltérő nézetek felemlítése, a rejtélyek jelzése Bakay összefoglalásának fő érdeme. Amíg korábban az „új” jelenségek felbukkanását szláv vagy frank elemek átvételével magyarázták, az újabb adatok cáfolják az államszervezet, a településviszonyok folytonosságát. Néhol tagadhatatlan az átvétel, például a kereszténységé, de itt viszont éppen a gyors befogadás ténye vár magyarázatra. A kalandozásokat a magyar társadalom belső válsága megnyilvánulásaként tanítják az iskolában, a könyv a hangsúlyt tudatos külpolitikai megfontolásokra helyezi.

Az előszó kimondja, a könyv szerkezete érezteti: nem a történész, hanem a régész kalauzolja az olvasót. Nem az időrend, hanem a nehezebben időhöz köthető tárgyi leletanyag alakítja az előadás menetét. Rövid európai és magyar történeti bevezető után a könyv zömét kitevő statikus, keresztmetszeti fejezetek következnek: a magyar társadalom a 11. században, az államszervezet, az egyház, a koronázási jelvények. Érdekesség, a részletek gazdagsága, az idézett források születésének olykor még az olvasást is nehezítő precíz, forráskritikai kitérőkkel megszakított megjelölése jellemzi az előadást. Mégis hiányérzetünk támad: a magyar államalapításról szóló munkában csak sorokat olvashatunk történetünk egyik legnagyobb alakjáról, Szent István királyról! Ha a szerző objektív folyamatoknak kívánt elsőbbséget adni — ilyen mértékben nem értünk vele egyet. Géza és István együttesen több mint fél évszázados zseniális politikai működése bizony elemzésre várt volna. Hiszen bennük futottak össze azok a „kihívások”, amelyek az államalapítás „válaszát” indukálták! Más szóval: a régész szerző rekonstruálja ugyan a lezajlott eseményeket, de lemond arról, hogy felidézze a régmúlt döntési helyzeteit, alternatíváit. Pedig már könyvének címe is megmondja: a magyar állam nem megalakult, hanem megalapították. (*Gondolat, 1978.*)

GERGELY ANDRÁS

